

TÜBİTAK – ARDEB
Felsefe Çağrı Programı
“1003-SBB-FLSF-2019-1 İslâm Medeniyeti ve Bilim Tarihi”
Çağrı Metni

1. Genel Çerçeve

Doğuşundan kısa bir süre sonra büyük bir coğrafyaya yayılan İslâmiyet, Mezopotamya, Suriye, İran, Mısır ve Kuzey Afrika gibi kadim medeniyet havzalarını içine almıştır. Çok geçmeden sınırları Doğu’da Hindikuş dağlarına, Batı’da Pireneler’e kadar geniş topraklara uzanmıştır. Müslümanlar açısından oldukça zorlu geçen iç siyasî mücadelelere rağmen hız kesmeden devam eden bu genişleme, ekonomik refahın yanı sıra büyük sosyal değişim ve dönüşümlere yol açmıştır. Bu çok yönlü değişim ve dönüşümün önemli bir boyutunu da entelektüel alan oluşturmuştur. İslâm dininin ilme ve öğrenmeye verdiği önemin de sağladığı güçlü motivasyonla Müslümanlar, ilk olarak Kur’ân ve Sünnet ile sahâbe ve tâbiûn neslinin yorumlarını tedvin ve tasnif etmek suretiyle naklî bilimlerin temelini oluşturmuşlardır. Bu sürece paralel olarak Müslümanlar fethettikleri coğrafyalardaki kadim medeniyetlerin bilimsel birikimleri ile karşılaşarak kendileri için “yeni” olan bu alanlarla da ilgilenmeye başlamışlardır.

Emevîler döneminde daha ziyade bireysel merak ve çabalarla başlayan, Abbâsîlerle birlikte gelişen bilimsel tasavvurun bir sonucu olarak daha sistematik bir yapı kazanan “tercüme hareketi”, söz konusu “yeni”, yani özel anlamıyla felsefe ile tanışmanın en önemli aracı olmuştur. Başta Yunanca olmak üzere farklı dillerden Arapçaya tercüme edilen eserler, inşa edilmekte olan kozmopolit İslâm medeniyetinin farklı entelektüel ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda Müslümanlar tarafından yeniden ele alınmıştır. Böylece hızla gelişen naklî bilimler birikimine, aklî ya da felsefî bilimler olarak anılan ve bugünkü bilim ve teknolojiyi de kapsayan yeni bir bilimler kümesi daha eklenmiştir.

Naklî ve aklî bilimler bağlamında ortaya konulan entelektüel ürünler sayesinde İslâm medeniyeti, yüzyıllar boyunca insanlığa yol göstermiştir. Ne var ki, gelişen modern Batı medeniyetinin kendi yükselişini meşrulaştırmak için başvurduğu Avrupa-merkezli ve doğrusal tarih anlayışı, İslâm medeniyetinin küresel ölçekte bilimlerin gelişimindeki rolünü sadece medeniyetler arası intikal ve aktarımdaki katkısıyla ve belli bir tarihî dönemle sınırlandırmıştır. Sömürgecilik sonrası İslâm dünyasının yaşadığı krizin de etkisiyle bu anlatı büyük oranda Müslümanlar tarafından da kabullenilmiştir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren İslâm dünyasında düşüncenin farklı alanlarında kendini gösteren uyanış, Müslümanların kendi medeniyet birikimlerini yeniden keşif yolunda da önemli imkânlar sağlamıştır.

Bu keşif sürecinin önde gelen isimlerinden biri olan Prof. Dr. Fuat Sezgin, İslâm bilim ve teknoloji tarihinin, yukarıda bahsedilen önyargılar sebebiyle karanlıkta kalan dönem, isim, eser ve öğretilerini gün yüzüne çıkarmak üzere gösterdiği büyük gayretle gelecek nesiller için çok kıymetli bir bilimsel miras bırakmış ve onun hatırasını yaşatmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019 yılı “Prof. Dr. Fuat Sezgin Yılı” olarak ilan edilmiştir.

Bu çerçevede oluşturulan “İslâm Medeniyeti ve Bilim Tarihi” başlıklı proje çağrısı, özel olarak İslâm medeniyetinde gelişen aklî bilimler geleneğine ve bu kapsamda oluşan teknolojik birikime atıfta bulunmaktadır. Çağrı kapsamında önerilecek projelerin söz konusu alanlarda

İslâm medeniyetinin farklı medeniyet havzalarından tevârüs ettiği bilimsel ve teknolojik birikimin mahiyetini ve alımlanış sürecini, İslâm medeniyeti içindeki gelişim ve dönüşüm aşamalarını, kurumsallaşma boyutunu, diğer entelektüel disiplinlerle etkileşimini ve farklı kültür çevreleri üzerindeki etkilerini ele alması beklenmektedir.

2. Amaç ve Hedefler

Bu çağrının amacı; İslâm medeniyetinde bilim ve teknolojinin ortaya çıkışı ve gelişmesi ile bilim tasavvurları ve bilime katkıların aydınlatılmasını, bilimsel etkileşim süreçleri, bilim insanları arasındaki ilişkiler, bilimin kurumsallaşması ve intikal kanallarının tahlilini, İslâm bilim ve teknoloji tarihinin modern dönemdeki algılanışının ve tarih yazımının tahlil ve tenkidini amaçlayan bilimsel araştırma projelerinin desteklenmesidir. Çağrı kapsamında ulaşılabilecek amaç ve hedefler, odaklanılması gereken hususlar ana başlıklar halinde aşağıda belirtilmiştir:

1) İslâm medeniyetinde bilimsel ve teknolojik etkinliğin ortaya çıkış ve gelişim süreçlerinin aydınlatılması

- a) Farklı medeniyet havzalarının (Yunan, İran, Hint, Mısır, Mezopotamya vb.) İslâm medeniyetinde bilimsel ve teknolojik etkinliğin ortaya çıkışındaki rollerinin değerlendirilmesi; söz konusu medeniyet havzalarından tevârüs edilen bilimsel ve teknolojik birikimin alımlanış süreçlerinin ortaya çıkarılması
- b) İslâm medeniyetinde gelişen bilimsel ve teknolojik etkinliğin, tevârüs edilen bilimsel ve teknolojik birikimlerle ilişkisinin tüm yönleriyle değerlendirilmesi; teorik süreklilik, değişim, dönüşüm, tadil, tenkit ve yeni terkiplerin gün yüzüne çıkarılması, oluşan bilim anlayışlarının aydınlatılması
- c) İslâm medeniyetinde bilimsel ve teknolojik etkinliğe yön veren sosyal, siyasî ve ekonomik etmenlerin, coğrafi ve çevresel koşulların değerlendirilmesi
- d) İslâm medeniyetindeki bilimsel ve teknolojik çalışmaların kurumsal çerçevesinin değerlendirilmesi, eğitim-öğretim ve araştırma mekânlarının (rasathane, muvakkithane, kütüphane, hastane, eczane, medrese, vakıf vb.) kurumsal yapılarının, işleyişlerinin ve sosyal, siyasî ve ekonomik boyutlarının aydınlatılması

2) İslâm medeniyetinde gelişen bilimsel ve teknolojik birikimin medeniyet içi ve medeniyetler arası etki düzeylerinin değerlendirilmesi

- a) İslâm medeniyetindeki farklı bilim havzalarının ortaya çıkarılması ve bu havzalara özgü bilimsel tavırların ve havzalar arası bilimsel etkileşimin değerlendirilmesi
- b) Aklî bilimler ile naklî bilimler arasındaki etkileşimin değerlendirilmesi, bu etkileşimin doğurduğu farklı âlim profillerinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi
- c) İslâm medeniyetinde üretilen bilimsel ve teknolojik birikimin farklı medeniyetler üzerindeki etkisinin araştırılması ve değerlendirilmesi
- d) 16. yüzyıldan itibaren Batı'da gelişen bilimlerin İslâm dünyasına aktarılması ve uyarlanması sürecinin ve bu süreçte klasik bilim ve teknoloji birikiminin nasıl yorumlandığının tahlil ve tenkidi
- e) İslâm medeniyeti ve diğer medeniyetler arasındaki bilimsel ve teknolojik farklılaşma ve rekabetlerin tahlil ve tenkidi

3) İslâm medeniyetinde bilim ve teknoloji tarih yazımına ilişkin sorunların tahlil ve tenkidi

- Bilim ve teknoloji tarih yazımının klasik dönemdeki kaynaklarının (tabakât, vefeyât, tezâkir, mevzûât vb.) karşılaştırmalı analizinin yapılması, bu kaynaklarda ortaya konulan bilim anlayışlarının aydınlatılması, bilim ve teknoloji tarih yazımındaki yerlerinin araştırılması
- Klasik ve modern kaynaklar açısından İslâm medeniyeti bilim ve teknoloji tarihinin dönemlendirilmesi sorununun eleştirel bir gözle değerlendirilmesi, yeni dönemlendirme önerilerinin geliştirilmesi
- İslâm medeniyeti bilim ve teknoloji tarihini modern tarih yazımı ekolleri açısından değerlendirme imkânlarının araştırılması

3. İlgili Destek Programı

Bu çağrı çerçevesinde önerilecek projelere “1003-Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı” kapsamında destek verilecektir.

4. Çağrıya Özel Hususlar

İlgili mevzuat gereği, Ar-Ge projesi niteliği taşımayan (salt veri toplamaya/durum tespitine yönelik çalışmalar, salt çeviri yapmaya, katalog oluşturmaya yönelik çalışmalar, kurumların rutin olarak yürüttükleri çalışmalar, daha önce gerçekleştirilmiş olan bir çalışmanın sadece kapsamının genişletilerek tekrarlanması niteliğindeki çalışmalar, altyapı oluşturmaya yönelik çalışmalar vb.) proje önerileri birinci aşamada elenecek olup ikinci aşamaya geçemeyecektir.

Bu çağrı kapsamında önerilecek projelere ilişkin odaklanması gereken hususlar “Amaç ve Hedefler” bölümünde vurgulanmıştır. Proje önerilerinin “Amaç ve Hedefler” bölümündeki konu başlıklarından en az birisiyle ilişkilendirilmesi ve bu başlıklardan hangisi/hangileri ile ilişkilendirildiğinin başvuru formunda açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Birinci aşama değerlendirmesi sonucunda, çağrı kapsam, amaç ve hedeflerine uygun olmayan proje önerileri elenecek olup ikinci aşamaya geçemeyecektir.

Proje önerileri küçük, orta veya büyük ölçekli olarak hazırlanabilir. Orta ve büyük ölçekli projeler en fazla 1 ana proje ve 3 alt projeden oluşabilir. Ana projenin yanı sıra sadece bir alt projenin yer alması durumunda, bu alt projenin yürütüleceği kurum/kuruluş, ana projeye aynı kurum/kuruluş bünyesinde yer alan, fakülte, enstitü, teknopark vb. olamaz. Ana projenin yanı sıra birden fazla alt projenin yer alması durumunda ise en az bir alt projenin ana projeden farklı bir kurum/kuruluştan olması gerekmektedir. İkinci aşama proje başvuruları ile birlikte, alt proje tanımlı başvurular için Protokol Belgesi sunulmalı ve alt projeler başvuru sisteminde de tanımlanmalıdır. Alt proje tanımlı başvurularda, ikinci aşama başvurusu ile sunulan bütçe, ana proje ve alt projeler bazında ayrılmalıdır.

Yukarıda açıklanan genel hususların yanı sıra, bu çağrıya özel olarak aşağıda belirtilen hususların da dikkate alınması gerekmektedir:

- Proje önerileri sadece tercüme ve/veya edisyon kritikten (tahkik) ibaret olmamalı yahut söz konusu alanlara dair özgün bilgi ve değerlendirme içermeyen, ilgili literatürdeki yerini tespit ve tahlil etmeyen monografiler proje önerisi olarak sunulmamalıdır.

- İlgili literatürü eleştirel olarak değerlendirmeyen, bir araştırma sorusu kapsamında tahlil etmeyen ve sadece kataloglama, durum tespiti ve veri tabanı oluşturmaktan ibaret olan çalışmalar kabul edilmemektedir.
- Proje kapsamındaki iş paketlerinin büyük ölçüde proje ekibi tarafından yapılması beklenmektedir. Proje ekibinin proje önerilerinde ele alınan konunun gerektirdiği yetkinliklere (alan uzmanlığı, dil vb.) sahip olması gerekmektedir.
- 20. yüzyıl bilim ve teknoloji tarihi ile sınırlandırılmış proje önerileri kabul edilmeyecektir.

Proje önerileri hazırlanırken aşağıdaki hususların dikkate alınması önerilmektedir:

- Proje önerilerinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemi bilim ve teknoloji tarihine odaklanılması önerilmektedir
- Proje önerilerinin ve proje ekiplerinin disiplinler arası/çok disiplinli bir yaklaşımla zenginleştirilmesi beklenmektedir.
- Yapılacak çalışmalarda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılması önerilmektedir.

5. Çağrı Takvimi

	Çevrimiçi Başvurunun ve E-İmza Sürecinin Tamamlanması için Son Tarih
Birinci Aşama	19.04.2019 23:59
İkinci Aşama	13.09.2019 23:59

6. Ek Belgelere Referanslar

- [1003 Destekleme Programı Web Sayfası](#)
- [1003 Destekleme Programı Bilgi Notu](#)
- [1003 Destek Programı Başvuru Formları](#)
- [1003 Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı Usul ve Esasları](#)
- [1003 Proje Önerisi Değerlendirme Formu](#)
- [Yasal/Özel İzin Belgesi Bilgi Notu](#)
- [Etik Kurul Onay Belgesi Bilgi Notu](#)

7. İrtibat Bilgileri

Elif USANMAZ

Tel	0312 298 12 89
E-posta	elif.usanmaz@tubitak.gov.tr

Egemen TAŞKIN

Tel	0312 298 12 87
E-posta	egemen.taskin@tubitak.gov.tr

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu (SOBAG)